

نقش تربیتی زنان و مادران در تربیت یاران حضرت مهدی (ع)

انسیه شیخ زاده

سید محمد رضا علام‌الدین

طلبه سطح سه حوزه علمیه قم

۱- عضو هیئت علمی حوزه و استاذ ارشدی سطح آخوزه

مقدمه :

مروری بر زندگی شخصیت های بزرگ و وارسته تاریخ که نقطه عطفی در تاریخ بشری شمرده می شود و منشأ خدمات و برکات فراوانی بوده اند نشان می دهد که زنان و مادرانی تربیت شده و مؤمنه نقش اساسی و تعیین کننده در تربیت آن شخصیت ها داشته اند. یکی از علل و عوامل مهم عدم توفیق جوامع در امر (تربیت نسل پیش رو و آینده) بی توجهی به نقش معجزه آمیز و حیاتی زن در موقعیت مادری بوده است. در فرهنگ اسلامی موضوع مهندویت و انتظار فرج و ظهور و تشکیل حکومت آن حضرت یکی از افق های بسیار روشن انسان ساز و تعالی بخشی است که تحقق عینی و عملی این موضوع نیازمند انسان های تربیت شده ای است که از هر حیث آمادگی یاری و حضور خالصانه تحت نظر امام عصر خود و قرآن ناطق الهی را داشته باشد و تمامی ابعادی که برای مهدی یاوران متصور است در وجود آنها جلوه کرده و نسخه ای از اسوه حسنه قرآنی باشند. متعلق تربیت دینی همان تربیت اخلاقی است که پیامبر اکرم (ص) فرمودند: (انّی بعثت لا تمم مکارم الاخلاق) همانا من برای کامل کردن کرامت های اخلاقی مبعوث شده ام.^(۱)

تبیین ارزش و مقام زن و نقش تربیتی آن در آیات نورانی قرآن کریم و روایات حضرات معصومین (ع) فرع بر انسان شناسی است و آن نیز خود از هستی شناسی و توحید نشأت می گیرد و زن عنصر تابناکی است که زیر بنای همه فضیلت های انسانی و ارزش های والای خلیفه الله در جهان است.^(۲) نقشی که اسلام برای زن در نظام جامع تربیتی خود قائل است، دقیقاً منطبق بر فطرت و جایگاه او در نظام آفرینش است و دشوارترین و ظریفترین مسؤلیت ها که به عهده پیامبران بوده بر عهده زن ها گذاشته شده است و آن تربیت فرزند است. زن با برخورداری از ویژگی های خاص جسمی و روحی نقش مادری و تربیت فرزند را که زیر بنائی ترین نقش ها در نظام خلقت است و صلاح و فساد جوامع بدان بستگی دارد، عهده دار است. مکتب اسلام برای تربیت فرزند که یقیناً سرنوشت جوامع را رقم می زند آنقدر اهمیت قائل است که برای انتخاب همسر و آداب و رفتار پدر و مادر قبل از انعقاد نطفه از رحم مادر، دوران بارداری مادر تا دوران تولد و شیرخوارگی و تا دوران کودکی، نوجوانی و جوانی دستور العملی دقیق تنظیم و ارائه نموده است که رعایت آن تربیت نسل صحیح و لایقی را در بر دارد.

مفاهیمی از قبیل بُر و نیکی، خیر، معروف، احسان،

عدل، اجتناب از فحشاء، منکر و ظلم، و... حاکمی از رویکرد اخلاق و تربیت دینی است. برخی از آیات در این باره عبارتند از:

(اعراف ۳۳ و ۱۹۹، بقره ۷۸ و ۱۹۵ و ۲۶۳، آل عمران ۱۰۴ و ۱۹۳ و ۱۹۸، قصص ۷۷، هود ۷۱، مومنون ۹۶، اسراء ۵۳، بقره ۱۶۹ و ۲۶۸، عنکبوت ۴۵، انعام ۱۵۱)

سیر از طبیعت تا رسیدن به مقامی که غیر از خدا هیچ نیبنداین موجود قابل این است که از این طبیعت سیر بکند و تمام معنویت ها را در خویش با تربیت صحیح ایجاد بکند و برسد به مقامی که حتی فوق مقام ملائکه باشد. انسان موجودی است که خدای تبارک و تعالی او را خلق کرده است برای این که همه جهانی که در عالم هست، در انسان هست منتهی به شکل قوه و استعداد است و این استعدادها باید فعلیت و تحقق پیدا کند^(۱)

اگر این تحول بر اساس تربیتی ربّانی در انسان محقق نشود انسان در مرتبه حیوانیت متوقف می ماند و استعداد های خود را در این جهت به کار می گیرد. همه تلاش پیام آوران الهی بر این بوده است که انسان را تربیت کنند. پیام آوران الهی مبعوث شدند تا انسان را به آداب الهی و مکارم اخلاقی متصف نمایند. تربیت از جمله واژه هایی است که بسیاری از ما فهمیم فرهنگ اسلامی را در درون خود جای می دهد.

تربیت یعنی پرورش جمیع استعداد های فکری، بروحی و جسمی انسان در اسلام زن و مرد از جهت انسانیت و ارزش عمل مساوی می باشند ولی همان گونه که در بعضی از صفات و فعالیت ها مرد بر زن برتری دارد زن نیز دارای خصوصیتی است که از آن جهت بر مرد برتری دارد و آن دلی سرشار از مهر و پر عاطفه، نوع دوست، نوع پرور، رقیق القلب و فداکار است. برای همین خدای متعال این وظیفه خطیر و مهم انسان سازی و تربیت فرزند را بر عهده زن قرار داده است.

امام خمینی (ره) در این باره فرموده اند: نقش زنان در عالم از ویژگی های خاص برخوردار است. صلاح و فساد یک جامعه از صلاح و فساد زنان در آن جامعه سر چشمه می گیرد.^(۲)

قرآن کسب معرفت را صرفاً ابزاری برای نیل به تحول اخلاقی می داند، چه معرفت در سطح جهان شناسی باشد چه آگاهی از امور غیب و چه معرفت از وقایع تاریخی (هود ۱۲۰، قمر ۴، یوسف ۳، نازعات ۳۴) از طرف دیگر نگاه قرآن به احکام و شریعت نیز نگاهی حاکمی از اخلاق مدار است ((واقم الصلوه ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر)) و نماز را به پا دار که نماز از کار زشت و ناپسند باز می دارد (عنکبوت ۵۴، بقره ۷۷ و ۱۸۲، توبه ۳ تا ۱) بر این مطلب دلالت دارند.

در این عرصه نقش اخلاق فردی، خانوادگی، دینی و عبادی مادران حائز اهمیت بوده و مهدی باوری و تاسی به اخلاق قرآنی امام عصر و معرفت و محبت خالصانه به آن حضرت می تواند باعث کشش و گرایش و علاقه خانواده به ویژه فرزندان به مکتب اهل بیت عصمت و طهارت به ویژه امام مهدی (ع) گردد و مسلماً زنی می تواند در ظهور و قیام و نصرت حضرت نقش داشته باشد که با ترسیم افق و چشم انداز زیبایی مهدویت و ظهور و نهضت فراگیرش به تربیت بهترین یاوران برای حضرت اقدام نماید.

■ کلید واژه :

نقش و جایگاه تربیتی زنان ، تربیت مهدوی فرزندان

■ نقش و جایگاه تربیت زنان :

زن یکتا موجودی است که می تواند از دامن خود افرادی به جامعه تحویل دهد که از برکاتش یک جامعه بلکه جامعه ها به استقامت و ارزش های والای انسانی کشیده شوند و می تواند به عکس آن باشد.^(۳)

انسان شگفت ترین مخلوق خداوند و والاترین نشانه قدرت حق است که استعداد وصف به همه صفات و کمالات الهی را دارد و آفریده شده است تا به مقام خلیفه الهی برسد و این سیر جز با تربیت حقیقی میسر نمی گردد. امام خمینی (ره) درباره سیر تربیتی انسان فرموده است: (انسان مراتب سیرش از طبیعت است تا ما فوق طبیعت تا برسد به آنجایی که مقام الوهیت است

۱. امام خمینی، صحیفه نور، ج ۷، ص ۲۸۲

۲. صحیفه نور، ج ۶، ص ۱۸۵

۳. تبیان دفتر هشتم، ص ۲۶۸

مادر بارزترین منشأ آسایش، مهر و عالی ترین منبع سعادت خانوادگی است. مادر مظهر عاطفه و مهر و سنگ صبور و چهره دوست داشتنی خانه است که با رأفت خود محیط خانه را آرام و اهل منزل را مسرور می سازد اوست که در خانه مدینه فاضله می سازد و به پرورش و سازندگی شخصیت ها می پردازد.

مادر موجب تحول در جسم و روان کودک است و اوست که می تواند تغییرات مطلوب را در فرزندان ایجاد کند و منتظر واقعی و سرباز امام زمان (عج) بسازد. خوشبختی هر جامعه مرهون تربیت خانوادگی افراد آن است و نقش اساسی در خانواده به عهده مادران می باشد تا آنجا که می شود گفت مادر با یک دست گهواره کودک و با دست دیگر جهان را به حرکت در می آورد.

(الولد مطبوع علی أمه - فرزند ساخته شده مادر است)^(۱) (از نظر اخلاق و طبیعت و دیانت) تربیت را اگر امری دائمی به حساب آوریم و اگر کودک را تا هفت سال اول در خانه و همراه مادر بدانیم، باید اعتراف کنیم که بخش اعظم تأثیرگذاری ها از سوی مادر است و بیشتر خلق و خو و رفتارهای کودکان حتی در سنین جوانی و بعد از آن نشأت گرفته از مادر است.

اینچنین اهمیت نقش مادر در تربیت و زمینه سازی ظهور حضرت مهدی (عج) مشخص می شود. مادری که با رفتار الگویی خود انسان می پرورد و طفل را از عالم نا پاکی ها دور می دارد و در او مهر و صفا، خیر خواهی و خیر اندیشی نسبت به دیگران به وجود می آورد. مادر شکل دهنده شخصیت کودک می باشد. کار او ظریف و حساس است و بایستی بر اساس معیار های دین در اخلاق و تربیت فعالیت کند، هیچ عملی شرافت مندانه تر از انجام وظیفه مادری نیست. مادر باید درس تعهد و مسؤولیت و شرافت و انسان بودن را به فرزند خویش بیاموزد. پس باید خود اول در جنبه خود سازی قیام و اقدام کند. او باید مظهر عدل و ارزش های انسانی فکر و بر کنار از بد خواهی و بد اندیشی باشد و در یک کلمه انسانی تزکیه شده باشد.

((زن باید موقعیت حساس خویش را در پرورش انسان و حیات انسانی جامعه درک کرده باشد و به نقش عظیم خویش در محیط خانه که محل اجرای مسؤولیت های الهی است واقف باشد و عالی ترین و زیننده ترین

هتر زن در پرورش و تربیت انسان الهی، ظهور فعلی می یابد))^(۲)

لذا وظیفه زنان در قبال همسر و فرزندان وظیفه بسیار خطیری است، نباید محیط خانه را کوچک شمرد

و از مسؤولیت تربیت فرزند شانه خالی کرد. زن، نمونه رفتار و شخصیت است و همه رفتار و حالات او میزان و الگوی فرزندان است. آری تربیت شدگان در این مدرسه هر درسی بیاموزند، در میدان بزرگ اجتماع به مرحله بروز و ظهور در خواهند آورد. درس عملی تقوا و خدا ترسی او، راهنما و نافذ در قلب اعضای خانه است و بر عکس، او می تواند منشأ ردیلت ها باشد.

((زن انسان است، آن هم یک انسان بزرگ، زن مربی جامعه است از دامن زن، انسان ها پیدا می شوند. مربی انسان ها زن است، سعادت و شقاوت کشور ها بسته به وجود زن است، زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می کند و با تربیت صحیح خودش کشوری را آباد می کند. قرآن کریم انسان ساز است و زن نیز انسان ساز. وظیفه زنها انسان سازی است))^(۳)

با توجه به شواهد و مستندات ذکر شده اهمیت و جایگاه تربیت فرزند و سهمی که مادر در این مورد، به خصوص در زمینه سازی ظهور امام زمان (عج) با پرورش و تربیت صحیح فرزندان خود دارد، معلوم می گردد. پیامبر اکرم (ص) فرموده اند :

((کل مولود یولد علی الفطره فایواه یهودانه و ینصرانه)) هر کودکی بر اساس فطرت پاک به دنیا می آید و این پدر و مادرش هستند که او را یهودی و نصرانی تربیت می کنند.^(۴)

■ تربیت مهدوی فرزندان :

نقشی که مادران در ایجاد و تثبیت صفات باوران حضرت در فرزندان شان دارند نقشی بسیار مهم و تربیت دینی و تأثیر گذار است. از جمله خصوصیات تربیت دینی و از مهم ترین صفات یاران امام، ایمان محکم آنها است. خداوند در قرآن می فرماید: ((ای کسانی که ایمان آورده

۲. محمد امین زاده، کتاب اخص و ممتاز زن، ج ۲، پانز ۷۲

۳. امام خمینی (ره)، تبيان، ص ۵۷

۴. علامه مجلسی، بحار الاتوار، ج ۶۷، ۱۲۷

از بهترین کسانی است که در شرایط سخت با حفظ ایمان در دوران غیبت امام عصر(عج)دین خود را که در اصل وجود مقدس حضرت ولی عصر(عج)است را رها نمی کند

سید بن طاووسی از ابن رزین غافقی نقل می کند که می گفت از حضرت علی (ع)شنیدم در توصیف یاران امام زمان (عج) فرمودند:

((ایشان چون مشعل های فروزانند که دلهای استوارشان بسان قندیل های نور در سینه هاشان آویخته است. این مردان تنها از خدا می ترسند... به هر سوی روی آورند ترس و بیم از هیبت آنان پیشاپیش در دل مردمان افتد و تاب مقاومت از همه گرفته شود. آنان از تلاش هایی که بر مصالح منحرفان ضربه می زند و موجب خشم کافران می گردد، دست نمی کشند و از ملامت هایشان بیمی به خود راه نمی دهند و پیروزی آنان در امتحان الهی نتیجه فداکاری های بی دریغ است که در طول حیات خود و برای هدایت و عدالت که بالاترین مقصود ایشان بوده است، انجام داده اند. شجاعت، ویژگی عمومی لشکر امام مهدی (عج) است و همگی آنان از شجاعت در جهاد برای برپایی عدالت بر خوردارند))^(۱) مادری که هیچ گونه ضعف و نقص ایمانی و معنوی نداشته باشد، فرزندی پرورش می دهد که به عزت نفس دست یافته و حقیقتاً مصداق ((اذله علی المومنین و اعزه علی الکافرین))^(۲)

که این فروتنی در مقابل مومنین و سربلندی در مقابل کافرین و بی دینان از بارزترین صفات و خصوصیات یاران حضرت مهدی(عج)است. ایمان پولادین سربازان امام در نهایت آنان را به دو نتیجه قابل تفکیک، شجاعت و عبادت می رساند.

مادری که سالها در راه رسیدن به خدا مورد امتحانات سخت واقع شده و در تمام موارد استقامت ورزیده و ردائل را از خود بیرون کرده و از غیر خدا ترسی به دل راه نداده، شیر زنی است که می تواند چونان فرزندان بزرگوار حضرت زهر(س) و حضرت زینب(س) و... تربیت کند که در راه دفاع از ولایت و امام عصر خود هیچ بیم و ترسی به خود راه نمی دهند.

عبادت صفتی است که برای ایجاد آن زمینه هایی چون عشق به طاعت و شناخت حق خدا و خشیت از

اید هر کدام از شما که از دینش باز گردد خداوند به زودی قومی را جایگزین آنان می کند که دوستشان دارند و آنان نیز خدای را دوست دارند و از ملامت سرزنش کنندگان نمی هراسند. این فضل الهی است که به هر کس که بخواهند عطا می کند))^(۱)

از بررسی مفهوم این آیه در می یابیم که مخاطبین آن مؤمنانی هستند که هنوز در بوته آزمایش قرار نگرفته اند و آنان پس از امتحان الهی به دو دسته تقسیم می شوند: گروهی به سبب سستی ایمان در آزمایش و عکس العمل های ناپسند شان در برخورد با حوادث روزگار که منافی با ایمان و حق و هدایت است، زمینه ارتداد خود را فراهم می آورند و دسته ای دیگر که آزمون الهی را در همه مراحل با سر بلندی طی می کنند، کسانی هستند که برای برپایی نظام جهانی الهی در نظر گرفته شده اند و همانانی هستند که خداوند برای یاری امام مهدی(عج) ذخیره فرموده است. ایمان حقیقتی است در وجود انسان که از ابتدای خلقت در فطرت او نهاده شده اما آنچه مهم است این است که باید در سایه تعلیم و تربیت انبیاء، شکوفا گردد و به نهایت خود برسد.

هنگامی که انسان با به عرصه دنیا می گذارد اعتقاد به خدا و ولایت اولیا ئش و سایر اصول دین در زمین دل او وجود دارد ولی باید با هدایت و آموزش های مادر احیاء و تثبیت گردد تا مبدا فتنه های روزگار و وسوسه های دشمنان خدا ریشه این اعتقاد را در دل او بخشکانند اما کار کردن روی اعتقادات فرزندی که همچون دوربین فیلم برداری بسیار اثر پذیر و حساس است، دقت و ظرافت زیادی لازم دارد. یک زن اگر خود را در زمینه اعتقادات و معرفت، محکم و قوی نکرده باشد و خود دچار شبهات و انحرافات فکری باشد، هرگز نمی تواند فرزندی تربیت کند که امام خود را یاری نماید چرا که مادر حلقه اصلی اتصال دهنده فرزند به وجود نازنین حضرت مهدی ارواحنا فداه است. یک زن مؤمنه خود به حقیقت ایمان دسته یافته، علاوه بر آنکه ابعاد وجودی او کاملاً هماهنگ و کامل است.

اهمیت مسؤولیتی که خداوند در تربیت فرزند بر عهده او نهاده به خوبی درک می کند و با تلاش و همت در این زمینه می کوشد و به باری خدا و عنایات حضرت، فرزندی با ایمان به حقایق الهی پرورش خواهد داد و مسلماً چنین فرزندی که از ابتدای حیات در دامان چنین مادری پرورش یافته با حقیقت ایمان کامل آشنا گردیده و هرگز از راه خدا انحراف پیدا نکرده و در نهایت

۲. سید بن طاووس، الملاحم و الفتن، ص ۵۲، چاپ نجف

را مرهون مادرانی می دانند که به وظایف ویژه خود عمل کرده اند و در ساختن شخصیتی موثر از آنان نقش اساسی داشته اند لذا اسلام زن را به مسؤولیت پرورش نوباوگان باغ بشریت متعهد می کند. اسلام اداره یکی از مقدسات اسلام و اجتماع اسلامی یعنی کانون خانواده را به عهده زنان گذاشته است زیرا این کانون بهترین پرورشگاهی است که اخلاق و عقائد و قوانین اسلام در جان انسان بواسطه تربیت قرار می گیرد و تثبیت می شود.

با ارزش ترین برنامه ای که اسلام برای پایدارساختن اجتماع بشریت در آن می کوشد اداره بخش هایی از جامعه است که منطبق با استعداد و فطرت بانوان است. پس زنان چنین رسالت خطیری را به نحو احسن شناخته و انجام رساندند. این ها همه گوشه هایی بود از نقشی که مادری خود ساخته می تواند در تثبیت فضائل اخلاقی و ساختن یک منتظر واقعی ایجاد نماید و بدین وسیله زمینه ساز ظهور موقور السرور آن حضرت و از خادمین و یاوران ایشان باشد.

مقام پروردگار لازم است. خستگی ناپذیری یک زن مهذب و کامل در راه عبادت حق تعالی و مناجات های شبانه و دعا و تسبیح او در روز، مانند بانوی بزرگوار اسلام حضرت فاطمه (س) این زمینه ها را به تدریج در روح فرزندان ایجاد می کند چرا که فرزندى که از ابتدا و پیش از همه در کنار مادر است و بیشترین تأثیر پذیری را از مادر دارد با روح تعبد و حقیقت بندگی آشنا می شود و همواره در این طریق می کوشد. مادری که در اثر تقوا و پرهیز کاری به سرچشمه حکمت دست یافته و متمم اعمال و رفتار خود را بر طبق میزان صراط مستقیم قرار می دهد، بهترین الگو برای فرزند خود در قرار گیری در جاده حرکت به سوی خداست و جان فرزند را با آب بینش و حکمت الهی سیراب می گرداند.

نتیجه :

به دنیا آوردن فرزندان و تربیت نمودن آنها هنر مخصوص و راز آفرینش زن است. از این راه است که زن تشبه به الله و تشبه به صفات الله پیدا می کند و از این راه است که زن مظهر خلاقیت الله می شود و مورد کرامت پروردگار واقع می گردد.^(۱)

یکی از زیباترین اثرات تربیتی که یک مادر در ایجاد روحیه عشق و فداکاری در راه امام زمان (عج) دارد، عشق و محبتی است که او به سالار شهیدان ابا عبد الله الحسین دارد و شیره این عشق را با سوز و گریه خود و علاقه ای که به آن حضرت دارد، در روح کودک خود می ریزد. آن گاه این فرزند با تمام وجود در صف یاوران حضرت مهدی (ارواختا فداه) اندای یا لئارات الحسین (ع) سر می دهد و در رکاب امام عصر (ع) به طلب خون حسین (ع) بر می خیزد با درک اهمیت نقش مادران در تربیت، شایسته است بانوان شیوه تربیت دینی را الگوی خود قرار دهند و در این مسیر از زندگی زنان مؤمن درس بگیرند، تمام حرکات، کارها و گفتار در روحیه کودکان مؤثر است پس باید محیط خانه را بسیار حساس دانست و از آن به عنوان کارخانه آدم سازی و دانشگاه انسانیت استفاده کرد. اهمیت نقش زنان در تربیت فرزند را نمی توان نا دیده گرفت با همه تاثیراتی که طفل از جامعه، مدرسه و معلم می گیرد، باز تحت نفوذ خانواده به خصوص مادر است.

شخصیت های بزرگ، بیشتر موفقیت های خود

منابع و مأخذ:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- آمدی، غرر الحکم، ص ۶۷، حکمت ۳۴۸۱
- ۴- امین زاده، محمد رضا، کتاب اخس و ممتاز زن، ج ۱، بابیز ۳۷
- ۵- امام خمینی بروج الله، صحیفه نور (مجلدات متعدد) مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام
- ۶- امام خمینی بروج الله، تبیان (جایگاه و رسالت زن مسلمان) مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام
- ۷- سید بن طاووس، الملاحم و الفتن، ص ۲۵، چاپ نجف
- ۸- علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۷۲۱
- ۹- علویه همایونی بزین مظهر خلاقیت الله
- ۱۰- علامه طباطبائی، محمد حسین الهمیزان، تفسیر سوره نساء و حجرات

ثرويشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگي
پرتال جامع علوم انسانی